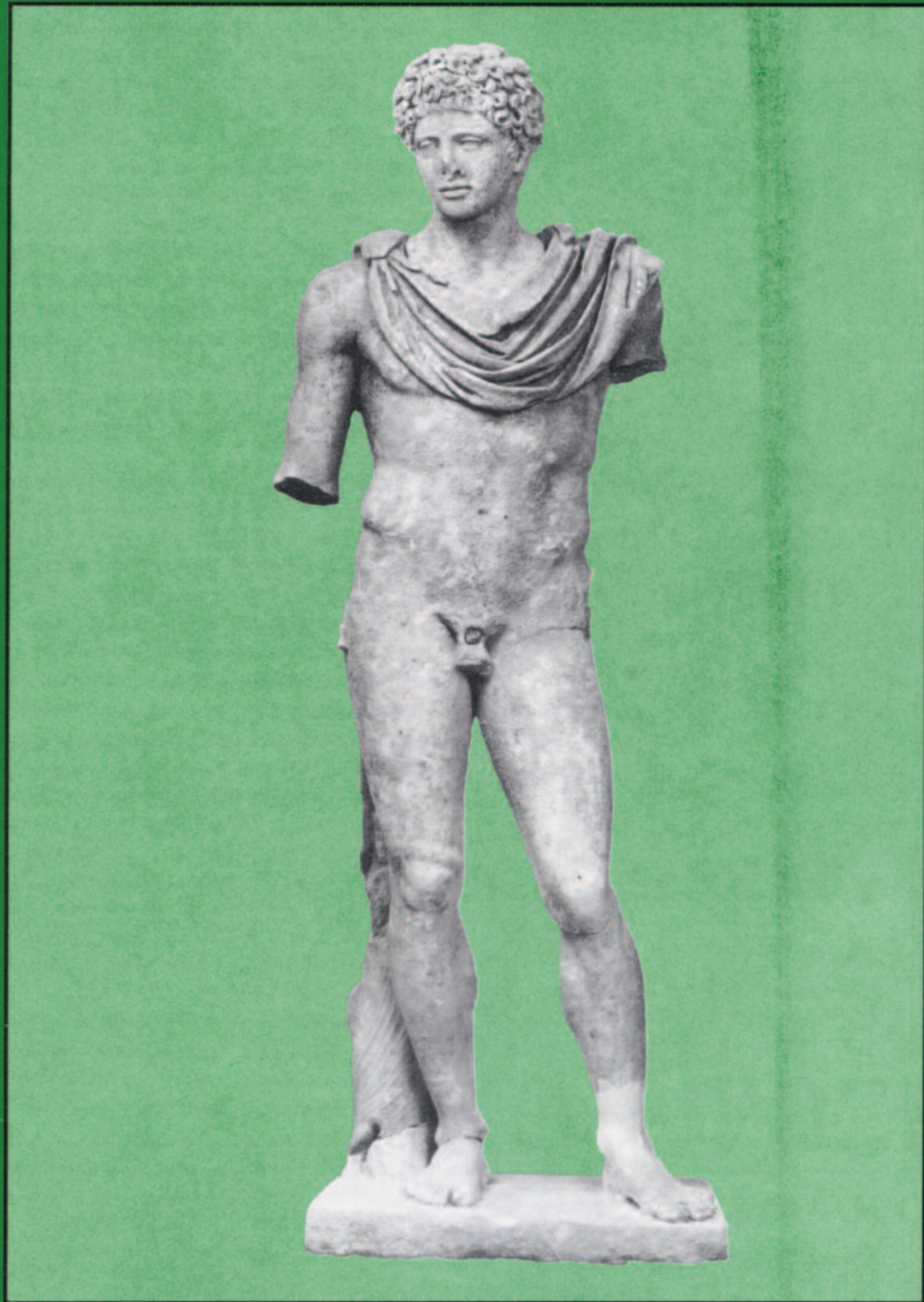

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ "ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΦΙΛΩΝ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ"

Αλκιβιάδου 229 - 185 36 Πειραιάς

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

Αλκιβιάδου 229
185 36 Πειραιάς
Τηλ.: 210-42.88.017 - 210-42.88.018
FAX.: 210-42.88.017
INTERNET : <http://users.forthnet.gr/ath/mouseio>
e-mail: mouseio@ath.forthnet.g

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Α' Αντιπρόεδρος: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Β' Αντιπρόεδρος: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ
Γ' Αντιπρόεδρος: ΑΝΝΑ ΠΑΤΕΣΤΗ
Γεν. Γραμματέας: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΡΩΝΑΚΗΣ
Ταμίας: ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΛΙΕΡΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΡΑΚΛΗΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΕΡΙΜΕΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου

Εκδότης: Ι. Πολυχρονόπουλος
Δερβενακίων 24 - 185 45 Πειραιάς

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Ακτή Τρυφ. Μουτσοπούλου 44, 185 36 Πειραιάς

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ:

ΔΗΜ. ΜΟΥΡΟΥΣΙΑΣ
Κολοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ
ΤΗΛ.: 210-41 82 591, FAX 210-45 32 911

Διανέμεται Δωρεάν

ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟΝ «ΤΙΝΑΝΕΙΟ»

• Το χρέος της Δημοτικής Αρχής •

Η ΑΝΑΔΡΟΜΗ στο παρελθόν είναι πάντα χρήσιμη. Όχι μόνον γιατί μας παρέχει πολύτιμα στοιχεία και πληροφορίες για τη συγκεκριμένη εποχή, στην οποία αναφέρεται. Αλλά - και τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία - διότι ορισμένες φορές, όταν οι συγκυρίες το επιτρέπουν, μας δίνει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουμε σημερινά γεγονότα και καταστάσεις, ώστε η αναδρομή αυτή να ενέχει και κάποια στοιχεία επικαιρότητας. Και εξηγούμεθα: Η αναδίφηση ενός παλαιού τόμου των Πρακτικών της *Αρχαιολογικής Εταιρείας* (1910-1911) μας οδήγησε στην επισήμανση άρθρου του αιμνήστου **Ιακώβου Χ. Δραγάτη** - που δεν υπήρξε μόνον σοφός δάσκαλος αλλά και ευσυνείδητος, για την εποχή του, ερευνητής της πειραιϊκής ιστορίας και αρχαιολογίας - με αναφορά στις ανασκαφές που είχαν διεξαχθεί στον Πειραιά την περίοδο εκείνη. Και το άρθρο του Ιακ. Χ. Δραγάτη έρχεται, μετά από εννέα περίπου δεκαετίες, να ενισχύσει το αίτημα της Β' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και του Συλλόγου μας για τη διενέργεια ανασκαφών στον κήπο Θεμιστοκλέους («Τινάνειο»), το οποίο μέχρι τώρα προσκρούει σε περιεργή αντίδραση των Δημοτικών Υπηρεσιών.

• Στο άρθρο του γράφει, μεταξύ άλλων, ο Δραγάτης: «Εγένετο έρευνα κατά την οδόν Φίλωνος, ολίγον προς βορράν της διασταυρώσεως αυτής μετά της οδού Σωτείρας (σήμερα Σωτήρος Διός) εις τα φανέντα δια την ασφαλτόστρωσιν αρχαία λείψανα. Εκ της ερευνής ταύτης εδείχθη ότι τα λείψανα ταύτα ανήκον εις αρχαίαν μεγάλην οικοδομήν καλών χρόνων, κείμενα ακριβώς όπισθεν των εν τω Τινανείω κήπω προ ετών αποκαλυφθέντων ομοίων, των ανηκόντων εις μίαν των πέντε στοών, ίσως δε αποτελούσι και μέρος ταύτης». Και αφού περιγράφει τα ευρήματα ο Δραγάτης κλείνει την αναφορά του στη συγκεκριμένη ανασκαφή με την εξής φράση: «*Η έρευνα εγένετο δι' εργατών του Δήμου, ευμενώς υπό του κ. Δημάρχου παραχωρηθέντων*».

• Το κείμενο του Δραγάτη μας λέει πολλά. Και το παραθέτουμε ως προτροπή προς τον σημερινό Δήμαρχο Πειραιά κ. **Χρήστο Αγραπίδη**, ώστε, ακολουθώντας το παράδειγμα του μακρινού προκατόχου του Δημοσθένη Ομηρίδη - Σκυλίτση, να επιτρέψει τελικά την ανασκαφική έρευνα σε ένα περιορισμένο γωνιακό τμήμα του κήπου Θεμιστοκλέους («Τινανείου»), στη συμβολή των οδών Γεωργίου Α' και Φίλωνος. Διότι στο σημείο αυτό αναμένεται, βάσει έρευνας με ραδιογραφία και λοιπές σύγχρονες μεθόδους, να έρθουν στο φως ενδιαφέροντα αρχαιολογικά ευρήματα.

• «*Ο ΕΧΩΝ ώτα ακούειν, ακουέτω...*».

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

Νέος από την Κηφισιά,
- γλυπτό των ρωμαϊκών χρόνων
(Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιώς)

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των Μελών του Συλλόγου μας ανοίξαμε τραπεζικό λογαριασμό στην Εθνική Τράπεζα με αριθμό 071/296045-13.

Τώρα πλέον η ετήσια συνδρομή εκ Δέκα (10) Ευρώ, ως και κάθε ενδεχόμενη έκτακτη εισφορά μπορεί να κατατίθεται στον προαναφερόμενο λογαριασμό του Συλλόγου.

Τον ίδιο τραπεζικό λογαριασμό μπορούν να χρησιμοποιούν και οι φίλοι του Συλλόγου μας, οι οποίοι επιθυμούν να υποστηρίξουν το έργο μας, όχι μόνον ηθικά αλλά και οικονομικά.

Η σημερινή προσέγγιση της αρχαιότητας

Ενα από τα σημαντικότερα ρητά που μας κληροδότησαν οι αρχαίοι πρόγονοί μας είναι το «*παν μέτρον άριστον*». Θα είχε, λοιπόν, πιστεύω ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξετάσουμε αν το ρητό αυτό ερμηνεύεται σωστά από εμάς τους σύγχρονους Έλληνες και αν, λέγοντάς το, προσεγγίζουμε τον αρχαίο πολιτισμό μας.

Θα ήταν σημαντικό να προσπαθήσουμε να δούμε αν ο τρόπος που δεχόμαστε αυτήν την τεράστια πολιτισμική κληρονομιά συμφωνεί με τη ρήση αυτή («*παν μέτρον άριστον*») ή αν, αντίθετα, προσεγγίζουμε το αρχαίο παρελθόν μας είτε γινόμενοι λάτρεις του αδικαιολόγητα είτε απορρίπτοντάς το και ακολουθώντας μια μοντέρνα αντίληψη περί εξέλιξης του πολιτισμού.

Είναι αδιαμφισβήτητη αλήθεια πως ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός είναι ο σημαντικότερος και ο μεγαλύτερος σε αξία και εύρος από όσους πολιτισμούς έχει να επιδείξει η ανθρωπότητα. Δεν υπάρχει γωνιά, σ' αυτό το οικοδόμημα που λέγεται πανανθρώπινος πολιτισμός, η οποία να μη φωτίστηκε, περισσότερο ή λιγότερο, από το αρχαίο ελληνικό πνεύμα. Από την αρχιτεκτονική, με ανυπέβλητο δημιούργημα τον Παρθενώνα, μέχρι την έννοια της δημοκρατίας, όπως εκείνη έφτασε στο απόγειό της την εποχή του Περικλή και μέχρι την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, πάνω στην οποία χτίστηκε ολόκληρος ο δυτικός πολιτισμός.

Είναι δύσκολο, αν όχι απίθανο, να φανταστεί κανείς τη σύγχρονη ανθρωπότητα χωρίς την προσφορά του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις του.

Σημαντικότερη, σαφώς, είναι εκείνη της ελληνικής φιλοσοφίας, αφού ολόκληρη η δυτική σκέψη στηρίζεται πάνω σ' αυτή. Η Αναγέννηση, που έβγαλε τη σκέψη των ανθρώπων από το σκοτάδι του Μεσαίωνα και την οδήγησε μέχρι τα σήμερα, βασίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό

Της κ. ANNAS ΠΑΤΕΣΤΗ

στις διδαχές του αρχαίου ελληνικού πνεύματος.

Η έννοια της δημοκρατίας ήταν άγνωστη στην ανθρωπότητα πριν την αρχαία Ελλάδα και θα παρέμενε άγνωστη για αρκετούς αιώνες αργότερα, μέχρι να «*ξαναανακαλυφτεί*» από τις δυτικές κοινωνίες. Το μεγαλείο της αθηναϊκής δημοκρατίας, ό-

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός είναι ο σημαντικότερος και ο μεγαλύτερος σε αξία και εύρος από όσους πολιτισμούς έχει να επιδείξει η ανθρωπότητα.

πως περιγράφεται από το Θουκυδίδη, αποτέλεσε το πρότυπο για τα σημερινά πολιτεύματα, αντικαθιστώντας βέβαια, όπως είναι φυσικό, την Εκκλησία του Δήμου με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Επίσης, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι παρέμενε κάτι το αδιανόητο για τους «*ελέω Θεού*» μονάρχες, για πολλούς αιώνες μετά.

Και μόνο από τα παραπάνω, εύλογα θα έλεγε κανείς πως όσο και αν γίνουμε λάτρεις των προγόνων μας, πολύ δύσκολα θα υπερβούμε το μέτρο. Αυτό είναι αληθές, το λάθος όμως βρίσκεται αλλού. Πολλοί από τους νεοέλληνες έχουν φορέσει σαν κοστούμι το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και το έχουν προσαρμόσει στα μέτρα τους. Θαυμάζουν τον Παρθενώνα αλλά χτίζουν αισθητικά τέρατα. Επαινούν τις αξίες και τα ιδανικά του αρχαίου πολιτισμού αλλά κορνάρουν στον μπροστινό οδηγό πριν καν αλλάξει το φανάρι.

Συν τοις άλλοις έχουν πιστέψει

πως ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός είναι κληρονομιά τους, σαν να είναι κάποιο οικοπέδο. Έχουν την εντύπωση πως αυτοί οι ίδιοι τον έχουν «*παραχωρήσει*» στον υπόλοιπο κόσμο και πως εκείνος, με τη σειρά του, πρέπει να τους χρωστά ευγνωμοσύνη γ' αυτό.

Δεν κατανοούν πως ο πολιτισμός ξεκίνησε από εδώ αλλά τώρα ανήκει σε ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Ακριβώς στο σημείο αυτό βρίσκεται το λάθος και όσων απορρίπτουν συλλήβδην την ιδιαιτερότητα του λαού μας, αναφορικά με τον πολιτισμό του. Όλων αυτών που ειρωνικά αποκαλούν γραφικούς όσους περηφανεύονται που γεννήθηκαν εκεί που γεννήθηκε το φως του ανθρώπινου πνεύματος. Όλων αυτών που υποστηρίζουν πως είναι τουλάχιστον αφελές να πιστεύουμε πως πρέπει να αισθανόμαστε περήφανοι για τον πολιτισμό μας, αφού η πορεία του πολιτισμού, άρα και του ανθρώπινου πνεύματος, είναι μία και δεν παίζει κανένα ρόλο σε ποια χώρα ανακαλύφθηκε ή εφευρέθηκε ή πρωτοπαρουσιάστηκε κάτι.

Θα διαφωνήσουμε ριζικά. Κατά τη γνώμη μας παίζει πολύ μεγάλο ρόλο τί πολιτισμό «*κουβαλάει*» η κάθε χώρα. Θα μπορούσαν άλλοι, πολύ ειδικότεροι από εμάς, να τους αποδείξουν το λάθος τους. Θα μπορούσαν να τους αποδείξουν πως έχει μεγάλη σημασία να γνωρίζουν όλες οι επερχόμενες γενιές, όσοι αιώνες κι αν περάσουν, ότι στον τόπο που γεννήθηκαν, γεννήθηκε η τραγωδία, η δημοκρατία, η φιλοσοφία.

Εμείς, απλά, θα τους προτείνουμε μια βόλτα στους πρόποδες της Ακρόπολης, εκεί όπου κάποτε περπάτησαν και νοερά συζητήθηκαν μαζί μας ο Σοφοκλής, ο Περικλής ή ο Πλάτων. Και είμαστε σίγουροι ότι θα νιώσουν την ίδια ανάταση ψυχής και την ίδια υπερηφάνεια που νιώθουμε και εμείς κάθε φορά που ανηφορίζουμε προς τα εκεί.

ΤΟ ΣΗΡΑΓΓΙΟ

Μία ενδιαφέρουσα ιστορική αναδρομή, που βασίζεται στη σχετική μελέτη του Ιάκ. Χ. Δραγάτη

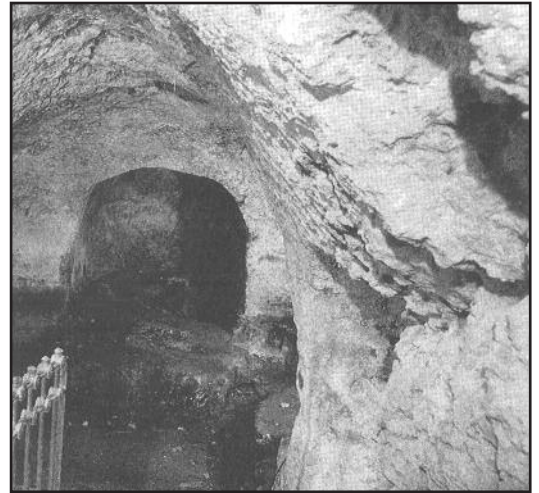
Στ' αλλοί κάτοικοι του Πειραιά γνωρίζουν ότι στην παραλία «Βοτσαλάκια» υπάρχει ένα σπήλαιο, γνωστό ως Σηράγγιο ή Σπηλιά του Παρασκευά. Πότε όμως ανακαλύφθηκε, υπό ποιες συνθήκες και από ποιον; Πότε χρονολογείται και ποια ήταν η αρχική του χρήση; Σ' αυτά τα ερωτήματα θα απαντήσουμε, βασιζόμενοι σε δημοσίευση του **Ι. Δραγάτη** στην *Αρχαιολογική Εφημερίδα* του 1925-1926.

Στη δημοσίευση αυτή ο Δραγάτης αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ήρθε στο φως το Σηράγγιο, στην περιγραφή του, στα συνευρήματα. Επίσης συνάγει συμπεράσματα για τη χρήση του, το χρονολογεί και παραθέτει πληροφορίες για τον ήρωα Σήραγγο.

Για το Σηράγγιο υπήρχαν αναφορές σε αρχαίες πηγές αλλά η ακριβής θέση του δεν είχε εντοπιστεί. Διάφοροι μελετητές υποστήριζαν ότι βρισκόταν στη Ζέα, τη Φρεατύδα ή αλλού. Κάποιοι άλλοι, όπως ο Milchhofer και ο Hirschfeld, θεωρούσαν ότι βρισκόταν σε κάποιο σημείο στο λόφο της Μουνιχίας. Μετά την ανασκαφή του Δραγάτη έγινε γνωστή η θέση του Σηραγγίου.

Ο Δραγάτης αναφέρει ότι σε πολλά σημεία του λόφου υπήρχαν «εξεργασμένα ορύγματα εν τω βράχῳ και οικήσεις και δεξαμενὰι και σπηλαιώδη ανοίγματα». Από τα ορύγματα αυτά προέρχονταν διάφορα ευρήματα, όπως η μεγάλη επιγραφή των τειχών της Μουνιχίας (βλ.ΑΕ, 1900, σ. 91-102). Όμως πολλά από τα ορύγματα αυτά καταστράφηκαν ή μεταβλήθηκαν σε βόθρους των νεότερων οικιών.

Ένα παρόμοιο άνοιγμα ήταν και το Σηράγγιο, μπροστά από το οποίο όμως, την εποχή του Δραγάτη, είχαν καταπέσει δύο τεράστιοι όγκοι βράχου και είχαν φράξει την είσοδο του σπηλαίου. Κάποιος ιδιοκτήτης ταβέρνας, ο Εμμ. Παρασκευάς - από τον οποίο και η ονομασία «Σπηλιά του Παρασκευά» - στο σημείο αυτό είχε εγκαταστήσει το κατάστημά του. Μάλιστα ήθελε να χρησιμοποιήσει το Σηράγγιο ως αποθήκη και γι' αυτό το λόγο άρχισε να σκάβει το εσωτερικό του. Ο Δραγάτης όμως αντέληφθη το γεγονός, το ανέφερε στην Γενική Εφορεία Αρχαιοτήτων και του δόθηκε εντολή να διενεργήσει ανασκαφή στον χώρο αυτό. Η ανακάλυψη λοιπόν του Σηραγγίου ήταν τυ-

Η είσοδος του Σηραγγίου

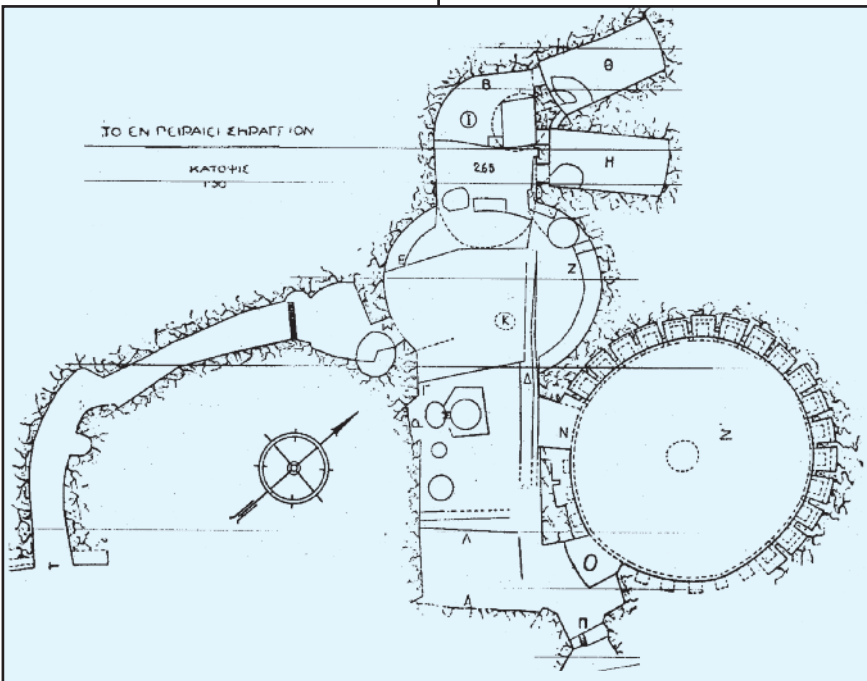
Της **ΜΑΡΙΛΕΝΑΣ ΜΑΡΑΘΕΥΤΗ**
Αρχαιολόγου

χαία.

Ο Δραγάτης περιγράφει λεπτομερώς τον χώρο, τον οποίο χαρακτηρίζει ως «πολυσχιδές υπόγειον όρυγμα, έχον διάφορα διαμερίσματα», (εικ. 1. - κάτωψη). Το πρώτο τμήμα που περιγράφει είναι ένα στενόμακρο άνοιγμα μήκους 14,65 μ. (βλ. σημεία Α και Β της κάτωψης) και πλάτους 3,50 μ. (σημεία Γ, Δ), ενώ σε άλλο σημείο

το πλάτος φτάνει τα 5,90 μ. (Ε,Ζ) και σχηματίζεται ένα ημικύκλιο, στην κορυφή του οποίου υπάρχει κυκλική οπή, η οποία είχε κατασκευαστεί πιθανότατα για τον φωτισμό και αερισμό του χώρου. Στο σημείο Ζ υπήρχαν ημικυκλικές βαθμίδες, ενώ στο σημείο Ε ίχνη βαθμίδων. Στο ένα άκρο του χώρου αυτού στο τέλος του, υπάρχουν δύο ανοίγματα (Η,Θ) που συνενώνονται κατά την είσοδό τους. Μπροστά τους υπάρχει φρέαρ βάθους 5 μ. (Ι). Στην είσοδο του μακρόστενου αυτού χώρου υπήρχε ένα μεγάλο ψηφιδωτό (Λ), διαστάσεων 2,75 x 2,10 μ., με παράσταση τεθρίππου στο οποίο επέβαινε νεανίας, που κρατούσε τα ηνία των αλόγων. Μπροστά από τα άλογα εικονίζεται ένα δελφίνι. Η κατεύθυνση των μορφών της παράστασης είναι από αριστερά προς τα δεξιά ως προς τον θεατή. Στο σημείο Μ της κάτωψης σημειώνεται το φρέαρ και τα τρία ανισομεγέθη κοιλώματα σε σχήμα ανεστραμμένου κώνου, τα οποία χρησιμοποιούνταν για την υποδοχή πήλινων αγγείων.

Στο σημείο Ν σημειώνεται η είσοδος, πλάτους 1,20 μ., πάχους 1,30 μ. και ύψους 2 μ., που οδηγεί σε μία μεγάλη κυκλωτή αίθουσα διαμέτρου 6,60 μ. (Ξ), η οποία στενεύει προς τα πάνω και έχει μορφή δεξαμενής ύψους 9 μ. Στην κορυφή φέρει οπή. Στο δάπεδο της αίθουσας υπήρχε ψηφιδωτό που όμως καταστράφηκε από τα άτομα που έσκαψαν εκεί πριν τον Δραγάτη. Στα νοτιοανατολικά της αίθουσας υπήρχε η έξοδος, στο δάπεδο της οποίας υπήρχε ψηφιδωτό (Ο) με παράσταση της Σκύλλας με δύο σκυλιά, ενώ μπροστά τους διακρίνεται παράσταση ιχθύος. Η κατεύθυνση της παράστασης είναι από τα αριστερά προς τα δεξιά. Το ψηφιδωτό αυτό υπέστη ζημιές καθώς ο ιδιοκτήτης της ταβέρνας είχε χτίσει επάνω του ένα τοίχιο για να συγκρατήσει την οροφή της κυκλικής αίθουσας, μέσα στην οποία είχε τοποθετήσει βαρέλια κρασιού, ▶

Διάγραμμα του Σηραγγίου

δηλαδή την είχε μετατρέψει σε αποθήκη. Το γεγονός αυτό έδωσε την αφορμή στο Δραγάτη να σχολιάσει εύστοχα ότι «*σημερον δε τόνον κακοτυχήσαντος (εννοεί το Σηράγγιο) και τασσομένου πλέον όχι υπό τον Σήραγγον αλλά υπό την προστασίαν του Βάκχου*».

Γύρω από την κυκλική αίθουσα υπήρχαν 32 τετραγωνικές κόγχες, όπου προφανώς τοποθετούσαν οι λουόμενοι τα ενδύματά τους, καθώς ο χώρος αυτός ήταν βαλανείο. Στο σημείο Π σημειώνεται η έξοδος με χαμηλές βαθμίδες προς τη θάλασσα. Ο Δραγάτης δεν προχώρησε στη διάνοιξη της εξόδου αυτής διότι υπήρχαν κομμάτια βράχων, χρώματα και η ταβέρνα του Παρασκευά.

Στην αριστερή πλευρά της μακρόστενης αίθουσας, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, στο σημείο Ρ, υπάρχει η αρχή της διόδου η οποία επίσης δεν ανοίχθηκε εξαιτίας του καταστήματος. Στο σημείο Σ σημειώνεται η είσοδος μεγάλης υπόγειας διόδου, μήκους 13 μ. και ύψους 2 μ. η οποία καταλήγει στο σημείο Τ και οδηγεί στη θάλασσα. Το άκρο αυτό επίσης δεν ανοίχθηκε για τον προαναφερθέντα λόγο. Εκατέρωθεν της διόδου υπήρχαν μικρές κοιλότητες για την εναπόθεση λύχνων με σκοπό τον φωτισμό της διόδου.

Ευρήματα: Βρέθηκαν όστρακα αγγείων διαφόρων χρονικών περιόδων καθώς και ένας πώρινος βωμός, ο οποίος βρέθηκε κοντά στο ψηφιδωτό με παράσταση Σκύλλας. Ο βωμός φέρει επιγραφή στην μακρά πρόσθια πλευρά του, η οποία όμως είχε υποστεί φθορές, κάτι που έκανε την ανάγνωση του κειμένου της επιγραφής ιδιαίτερα δύσκολη. Το κείμενο είναι:

[ΑΠΟ[ΛΛΩ[ΝΟΣ]
Α[Π]ΙΟΤ [ΡΟΠΑΙΟΥ

Δεν είναι γνωστό αν ο βωμός βρέθηκε στην αρχική του θέση ή αν μεταφέρθηκε εκεί από κάποιο άλλο τμήμα του Σηραγγίου. Η βάση του δεν βρέθηκε.

Ο Δραγάτης χρονολογεί την πρώτη φάση της χρήσης του χώρου «*στους χρόνους των Μινυών*». Τότε δεν είχε την ίδια μορφή και δεν είναι γνωστό ποια ήταν η χρήση του σ' εκείνη τη φάση. Έπειτα άλλαξε η διαρρύθμισή του και χρησιμοποιήθηκε ως βαλανείο. Παράλληλα, η ύπαρξη βωμού υποδηλώνει και τη χρήση του χώρου ως ιερού. Γι' αυτό το λόγο ο Δραγάτης το ονομάζει «*Σηράγγιο*», δηλαδή ιερό του ήρωα Σηράγγου. Η διαρρύθμιση του χώρου και τα μωσαϊκά υποδηλώνουν ότι υπέστη μετατροπές ως τους Ρωμαϊκούς χρόνους.

Για τον Σήραγγο και το Σηράγγιο υπάρχουν αναφορές σε παλαιούς συγγραφείς, π.χ. στον Ισαίο (*Περί Φιλοκτήμονος Κλήρου* 33), στον Αρποκρατίωνα, ο οποίος αναφέρει ότι ο Λυσίας στον *Κατ' Ανδροτίωνος* λόγο μνημονεύει το Σηράγγιο όπως και ο Αριστοφάνης στην κωμωδία του «*Γεωργός*», έργο το οποίο δεν σώθηκε. Επίσης ο Φώτιος, ο Ησύχιος, ο Σουΐδας αναφέρονται σ' αυτόν τον χώρο.

Ο Δραγάτης λοιπόν συμπεραίνει ότι ο ήρωας Σήραγγος εγκαταστάθηκε στο συγκεκριμένο σπήλαιο, πήρε το όνομά του από αυτό (επειδή έμοιαζε με σήραγγα, Σήραγγος) και ίδρυσε ιερό μέσα στον χώρο αυτό. Επίσης συσχετίζει τον Σήραγγο με τον Εύφημο, τον πρωρέα της Αργούς αλλά και με τον Γλαύκο, τον Ανθηδόνη αλιευτή, θαλάσσιο δαίμονα ή προφήτη. Για τον Γλαύκο υπήρχε ο μύθος ότι αγάπησε τη Σκύλλα, κι έτσι ο Δραγάτης ερμηνεύει την ύπαρξη των ψηφιδωτών με την παράσταση της Σκύλλας και του νεανία στο τέθριππο. Επίσης, βάσει του μύθου, ο Γλαύκος ήταν απεχθής στους αλιείς και στους ναυτικούς, διότι τους δημιουργούσε προβλήματα. Οι τελευταίοι λοιπόν ίδρυσαν βωμό του Απποτροπαίου Απόλλωνος για να τον εκδιώξουν, κάτι που εξυπηρετεί στην ερμηνεία της ύπαρξης αυτού του βωμού στο Σηράγγιο, για τον οποίο ο Δραγάτης

Το ψηφιδωτό που παρίστανε τη Σκύλλα.

πίστευε ότι αρχικά ήταν τοποθετημένος στο κυκλικό διαμέρισμα (βλ. σημεία Ε και Ζ της κάτοψης) το οποίο σχηματίζεται στον μακρόστενο χώρο.

Το Σηράγγιο έδωσε την ονομασία του και στην έκταση πάνω από το σπήλαιο, όπου υπήρχαν λείψανα κάποιου ιερού. Το ιερό αυτό διατηρούσε τη διαίρεση στα επιμέρους τμήματά του, δηλαδή το σηκό, τον πρόδομο και τον οπισθόδομο. Όμως τα λείψανα αυτά καταστράφηκαν από την κατασκευή του δρόμου στα νεότερα χρόνια. Γύρω από το ιερό, προς βορράν, υπήρχαν κατά την αρχαιότητα κοιλότητες και κόγχες στο βράχο για την εναπόθεση αναθημάτων, όπως συνάγεται από την εύρεση αναθηματικών αναγλύφων με την επιγραφή *Διΐ Φιλίω* ή *Μελιχίω*.

Προς ανατολάς επίσης υπήρχε ναϊσκος, ο οποίος δεν σώθηκε αλλά αποτυπώθηκε σχεδιαστικά από τον Curtius και τον Kaupert. Στην περιοχή αυτή βρέθηκε και η επιγραφή *ΗΕΡΟΙΟ - ΗΟΡΟΣ*, η οποία ίσως όριζε τον χώρο που ανήκε στο ιερό του Σηραγγίου ή αναφέρεται σε κάποιον άλλο ήρωα.

Σήμερα η είσοδος του Σηραγγίου είναι φραγμένη με χαμηλή σιδερένια πόρτα. Όμως δυστυχώς κάποιοι δεν σέβονται τον χώρο αυτό και τον χρησιμοποιούν ως χώρο απόθεσης απορριμμάτων, με αποτέλεσμα να είναι πολύ δύσκολη η είσοδος και η παραμονή σε αυτό το ιδιόμορφο και ενδιαφέρον ιερό - βαλανείο της αρχαιότητας.

ΣΗΜ. Οι εικόνες των ψηφιδωτών - που καταπερίεργο τρόπο εξαφανίστηκαν κατά την περίοδο της Δικτατορίας (1967 - 1974) - αναδημοσιεύονται από τη μονογραφία του Ι.Χ. Δραγάτη για το Σηράγγιο.

Το ψηφιδωτό με το τέθριππο άρμα και τον νέο, στο πρόσωπο του οποίου ο Ιάκ. Χ. Δραγάτης αναγνώρισε τον Σήραγγο.

Ην πρότερον ο Πειραιεύς νήσος....

«*Πειραιάς ήταν πρωτύτερα νησί*» γράφει το Λεξικό Σουΐδα ενώ το *Μέγα Ετυμολογικό* στην αναφορά του για τον Πειραιά διευκρινίζει «*ην γαρ ότε ου συνήπτετο τη γη, αλλ' ην νήσος*» (ήταν τότε που δεν συνδεόταν με την ξηρά, αλλά ήταν νησί).

Πράγματι η ιστορική έρευνα αλλά και η ίδια η γεωγραφία του τόπου δείχνουν πως η Πειραιϊκή Ακτή, ο λόφος της Καστέλλας κι ο περίγυρός τους (Α' και Β' Δημοτικά Διαμερίσματα) αποτελούσαν κάποτε ένα ξεχωριστό νησί, πολύ κοντά στη γειτονική Αττική παραλία. Το τοπίο τότε ήταν σαφώς διαφορετικό: Τα βουνά της Αθήνας ήταν παχύτερα και καταπράσινα, το λεκανοπέδιο μια βαθύτερη και πιο απότομη κοιλάδα που σιγά - σιγά σχεδόν «γέμισε» και ισοπεδώθηκε.

Αιτία τα άφθονα νερά που έτρεχαν ελεύθερα κι αδιάκοπα, σχηματίζοντας ρυάκια, χειμάρρους, ποτάμια και που μετέφεραν ολοένα προς τα χαμηλά και τη ρηχή θάλασσα τόνους λάσπης και πέτρες.

Η διάβρωση δηλαδή των ορεινών όγκων του Αιγάλεω και του Κορυδαλλού από τη μια, του Υμηττού και της Πάρνηθας από την άλλη από τους ανέμους, τις βροχές και τις αλληπάλληλες καιρικές αλλαγές, απογύμνωσε τις πλαγιές τους με αποτέλεσμα τα φερτά υλικά να χωματίσουν τις παλιές επιφάνειες, αυξάνοντας το ύψος τους και να καλύψουν το κενό μεταξύ του αρχαίου νησιού του Πειραιά με την πλευρά της Αθήνας.

Τόσο ο Κριτίας στον Πλατωνικό Διάλογο όσο και αρκετοί σύγχρονοι γεωλόγοι μνημονεύ-

ουν πως ο λόφος της Ακρόπολης στο απώτατο παρελθόν ήταν ενωμένος με την Πνύκα, το Λυκαβηττό και τα Τουρκοβούνια. Η διαβρωτική όμως ενέργεια διέλυσε κατά διαστήματα τους ασβεστόλιθους, τις μάρμαρες, τους σχιστόλιθους και τ' άλλα μαλακά πετρώματα, διαχωρίζοντας τους λόφους 25.000 χρόνια πριν... Το φαινόμενο συνεχίστηκε στους επόμενους αιώνες με πιο αργούς ρυθμούς. Αποτέλεσμα η αρχαία Αγορά της Αθήνας να ανασκάπτεται πολλά μέτρα κάτω από τα σημερινά κτίρια στο Μοναστηράκι αλλά κι οι εκάστοτε ανασκαφές στο κέντρο του Πειραιά κι εκατέρωθεν της οδού Πειραιώς να βρίσκονται χαμηλότερα της τω-

ΓΡΑΦΕΙ
Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗΣ

ρινής οικιστικής δραστηριότητας. Επίσης οι νότιοι άνεμοι που πνέουν στον Πειραιά, ο Γαρμπής (ΝΔ), η Όστρια (Ν) και ο Σορόκος (ΝΑ) γέμισαν κι επέκτειναν την ακτή στο Φαληρικό Όρμο με την άμμο του Σαρωνικού.

Οι οικοδομές στο Ρέντη, στο Μοσχάτο και στις Τζιτζιφιές είναι χτισμένες πάνω σε τέτοια αμμώδη μαλακά στρώματα. Τέλος βεβαιώνεται ότι μέρος του Κηφισού χυνόταν στην Ακτή Κονδύλη και πως επί Περικλή τράπηκε ολόκληρος προς το Φάληρο.

Στη θέση του στενού θαλάσσιου πορθμού απέμεινε μια μεγάλη έκταση όλο βάλτους με βούρλα, καλαμιές κι άλλα υδρόβια φυτά με ισόπεδες λωρίδες ξηράς, το Αλίπεδο της κλασι-

κής εποχής.

«*Αλίπεδον μερικοί λένε τον Πειραιάς*» είναι ένα κοινός τόπος, που παλαιότερα μεν ήταν θάλασσα, τώρα δε έχει γίνει πεδιάδα· είναι σα να λέμε θαλασσινή πεδιάδα (αλς+πεδίον)» Αρποκρατίων. «*Αλίπεδον ομαλόν και άσπορον πεδίον*». Το Αλίπεδο εκτεινόταν από τον σύγχρονο μας Άγιο Διονύσιο, τη Λεύκα, τα Καμίνια μέχρι και το Νέο Φάληρο. Ιδιαίτερα σημεία του είχαν τις ονομασίες Αλαί, Αλμυρίς, Παραλία, Έλος Φαληρικών, Σχοίνος ή Σχοινούς κ.ά, ενώ και ως τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα συναντούμε τα τελευταία απομεινάρια του στον Άγιο Διονύση (Βούρλα - Βρούλλα), στον λιμένα των Αλών (Λίμνη, Βρωμολίμνη, Βάλτος, Βουρκάρι, Μεγάλο Βουρκάδο) και στο Ν. Φάληρο (Σούδα) με έντονη δυσσομία και ανθυγιεινό περιβάλλον μέχρι που αποστραγγίστηκε.

Ο Πλούταρχος λέει πως επί Κίμωνα πιάστηκαν τα έλη με πολλά χαλίκια και βαριές πέτρες για να θεμελιωθούν τα δύο Μακρά Τείχη (οι αρχαίοι τα έλεγαν σκέλη).

Λιγότερο γεωργοί και περισσότερο ναυτικοί και ψαράδες οι τότε Πειραιώτες μας κληρονόμησαν δικαιολογημένα μερικά τοπωνύμια παρμένα από την καθημερινή τους ζωή. Κέραμος από το κεραμίδι ή το κεραμιδόχωμα, Ψυττάλεια, ίσως από το ψάρι Ψήττα, Κάνθαρος από το ομώνυμο αγγείο ή το ψάρι σκαθάρι, Έχελος, το χέλι... Σε αντίθεση με τα δυσεξηγήτα όπως φαίνεται προελληνικά ονόματα Μουνιχία, Φάληρον, Ζέα. Ο Πειραιάς είναι εύκολο να ετυμολογηθεί στη γλώσσα μας.

«*Λένε πως ονομάστηκε έτσι ο*

Πειραιάς επειδή έμοιαζε πριν με νησί και βρισκόταν πέρα από την ακτή» εξηγεί ο Στράβων. Ο Πειραιάς πήρε τ' όνομά του από τον περαματάρη, το βαρκάρη που πέρναγε το λιγοστό κόσμο από τη μεριά της στεριάς στην άλλη του νησιού μέσα από το Αλίπεδο. Έχουμε το επίθετο Πειραιός (αυτός που είναι, κατοικεί απέναντι), το ρήμα Πειραιέω - Πειραιώ (περνά κάποιον απέναντι, διαπερνά), Πειραιεύς το επαγγελματικό (αυτός που περνά απέναντι), το επίρρημα πέρα - πέραν (στο απέναντι μέρος). Τελικά ο Πειραιεύς με το συνηθισμένο πλεονασμό του γιώττα έγινε Πειραιεύς. Χωρίς λεκτικό λάθος όμως λέμε ακόμα μένω, είμαι, πάω στον Πειραιά.. «Πειραιός εκαλείτο ο λιμήν της Αττικής, Πειραιός δε και το εθνικόν ύστερον δε Πειραιεύς» γράφει ο Στέφανος Βυζάντιος.

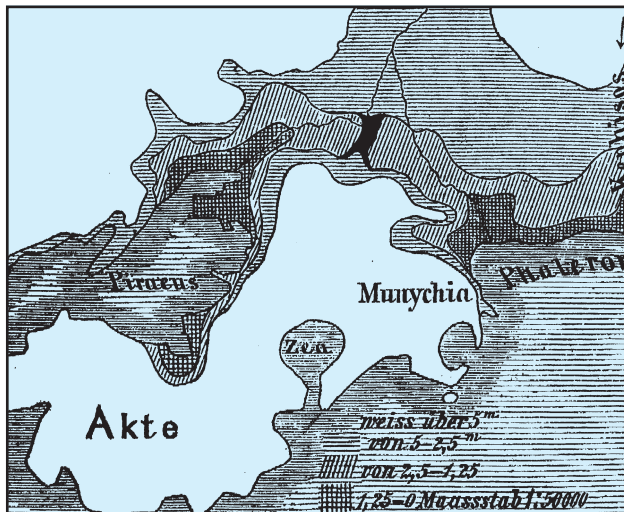
«Ην πρότερον ο Πειραιεύς νήσος, όθεν και το όνομα είληφεν από του διαπεράν» (Στράβων). Πάλι (Σουΐδας στη λ. Φιλήμων) «από τον Πειραιά Πειραιάτης και Πειραιείτης και καθ' υφαίρεσιν του ει διφθόγγου Πειραιίτης» (τώρα Πειραιώτης...). Πειραιάς λεγόταν κι ένα ψάρι, είδος κέφαλου. Μην ξεχνάμε το Πέραμα, απ' όπου περνάμε για τη Σαλαμίνα. Όμως Πε(ι)ραιική λεγόταν και ο Ωρωπός.

Η προέλευση των ανθρώπων που πρωτοπέρασαν και πάτησαν τα πειραιϊκά χώματά μας είναι φυσικά εντελώς άγνωστη. Οι δραστήριοι σε μετακινήσεις και πολιτιστικές ανταλλαγές εκείνοι αιώνες είναι σκεπασμένοι με την ομίχλη της ιστορίας και μόνον υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε μέσα από τα σπαράγματα των κειμένων των αρχαίων συγγραφέων, τη μυθολογία, τα σποραδικά και τυχαία αρχαιολογικά ευρήματα.

Βέβαιη είναι η παρουσία νεολιθικών πληθυσμών κι αργότε-

Η ΝΗΣΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Σχεδιάγραμμα του G. von Alten (με κλίμακα 1:50.000) που δημοσιεύθηκε στο Erlauternder text των «Karten v. Attika» των E. Curtius και J. Kaupert (τεύχος 1, σ. 10). Το κάτω πράσινο τμήμα εικονίζει το νησιωτικό Πειραιά (Ακτή και Μουνιχία), το πάνω τα αττικά παράλια. Το γραμμοτό διάμεσο το θαλάσσιο διάκενο που διαμορφώθηκε στο γνωστό μας Αλίπεδο. Το μαύρο σημείο στο κέντρο του Αλίπέδου είναι το μόνο που υπερβαίνει τα 5 μέτρα από τη θαλασσινή στάθμη. Τα σημεία με οριζόντιες γραμμές υπερέχουν από 2,5 έως 5 μέτρα, με πλάγιες γραμμές από 1,25 έως 2,5 μ. και με σταυρωτές μέχρι 1,25 μέτρα. (Το σχεδιάγραμμα αναδημοσιεύεται από το βιβλίο του Ιωάννου Μελά: «Ιστορία της πόλεως Πειραιώς», τόμος Α', σ. 25)

ρα πέρασαν Κυκλαδίτες, Κρήτες, Μικρασιάτες και Φοίνικες. Από τη στεριά ήλθαν οι Πελασγοί, Ίωνες, Μυκηναίοι και άλλοι Πελοποννήσιοι αλλά και οι Μινύες της Βοιωτίας, που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Μουνιχία (Καστέλλα). Σε διάφορες ανασκαφές βρέθηκαν δύο λίθινα σφυριά από πράσινο και μαύρο γρανίτη στο Τελωνείο (συλλογή Φίνλεϋ), νεολιθικά ίχνη οικισμού από καλύβες με άφθονα χρηστικά αντικείμενα σε φυσικό ύψωμα στην Παλιά Κοκκινιά προς Ρέντη, κοντά στον Κηφισό (Θεοχάρης, 1951), ένας πρωτοελλαδικός συνοικισμός στον Άγιο Γεώργιο Κερατσινίου (Μπακαλάκης, 1933), άφθονα υπολείμματα στη Σαλαμίνα κι επιφανειακά τεχνητά κοιλώματα - κατοικίες, τα Θεόσπιτα, σκαμμένα στους βράχους της Καστέλλας - Προφήτη Ηλία και της Πειραιϊκής.

Αρχαίους τόπους κατοίκησης είχαμε στον ευρύτερο Πειραιά, εκτός του οικισμού στη Μουνιχία (κορυφή και πλαγιές στο Μικρολίμανο), το χωριό και μετά την πόλη του Πειραιά (από το Δημοτικό Θέατρο μέχρι τον Ά-

γιο Νικόλαο;), την Ξυπέτη (κάπου στην Παλιά Κοκκινιά ή Νίκαια και κατ' άλλους στο Μοσχάτο), τους Θυμαϊτάδες (στους λόφους του Κερατσινίου), το Φάληρο (στο λόφο πάνω από το Φλοίσβο στο Παλιό Φάληρο), το Δήμο Εχελιδών (εσωτερικό του Νέου Φαλήρου).

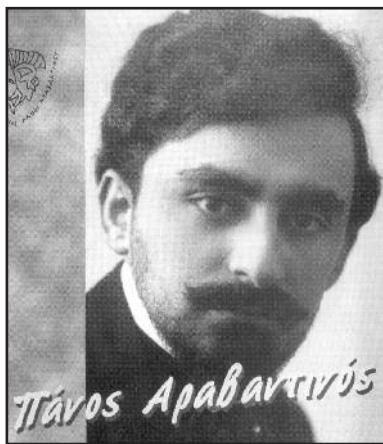
«Ενεχελιδώ, οκτώ στάδια από την Αθήνα», «αυτός δε (ο Δήμος) βρίσκεται από τον τόπο του Έλους, μεταξύ του Πειραιά και του Τετρακώμου Ηρακλείου». (Προφανώς με τον όρο «Τετρακώμο Ηράκλειο» δεν εννοεί τον «κοινοτικό θεσμό» που συνέδεε τις τέσσερις κόμμες που υπήρχαν στον ευρύτερο πειραιϊκό χώρο (Πειραιά, Ξυπέτη, Θυμαϊτάδες, Φάληρο) αλλά το κοινό ιερό των «Τετρακώμων», δηλαδή τη θέση όπου οι τέσσερις κόμμες, συνδεδεμένες με σοβαρούς δεσμούς γιόρταζαν από κοινού τον Ηρακλή - και που μάλλον βρισκόταν στον Απόλλωνα Καμινίων, στο ναό της Ζωοδόχου Πηγής. Αλλά ερείπια εγκαταστάσεων υπήρχαν προς τους πρόποδες του Αιγάλεω, τώρα πια εξαφανισμένα...

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«Ο ΠΑΝΟΣ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ»

Έκδοση του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Θεατρικού Μουσείου Πάνου Αραβαντινού». Πειραιάς.

ΕΙΝΑΙ ευτύχημα ότι από το 1989 υπάρχει ο Σύλλογος «Φίλοι του Θεατρικού Μουσείου Πάνου Αραβαντινού», ώστε το σημαντικό αυτό για την πόλη μας Μουσείο, που δυστυχώς λειτουργεί σε χώρο ακατάλληλο και φυσικά όχι τόσο προσιτό στο ευρύτερο κοινό

(στον 2ο όροφο του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου), να έχει ανάλογη υλική και ηθική συμπαράσταση. Και τούτο καταδεικνύεται στην πράξη με την ξεχωριστά φροντισμένη έκδοση του Συλλόγου «Ο Πάνος Αραβαντινός και το έργο του» - μια έκδοση που τιμά κατά τον καλύτερο τρόπο τον μεγάλο καλλιτέχνη αλλά και συγχρόνως προβάλλει το Μουσείο, που δεν είναι γνωστό στους πολλούς.

• ΣΤΗ θαυμάσια αυτή έκδοση δημοσιεύονται

ενδιαφέροντα κείμενα για τον «Π. Αραβαντινό και το έργο του» (Άννας Πατεστή), για τα θεατρικά κοστούμια του (Ευδοκίας Παπουλή), για τη θητεία του Αραβαντινού στην Κρατική Όπερα του Αμβούργου (Heins Daniel) και για το Μουσείο (Ελένης Χαλκούση), ενώ αναδημοσιεύεται από το βιβλίο του Dr. Julius Karr «Die Staatsoper Berlin 1919-1925» ένα βαρυσήμαντο άρθρο του ίδιου του Αραβαντινού με τίτλο «Ο οπλισμός της σκηνης στην Όπερα και στο θέατρο πρόζας». Συμπληρωματικά καταχωρίζονται επιλογή δημοσιευμάτων με κρίσεις για το έργο του, κατάλογοι των θεατρικών έργων που παρουσιάστηκαν σε αθηναϊκά θέατρα (Βασιλικό, Κυβέλης) και στο Θέατρο του Νέου Φαλήρου με σκηνογραφίες και κοστούμια του Πάνου Αραβαντινού και πλήρης καταγραφή των εκθεμάτων του Μουσείου. Ορισμένα από τα 1300 περίπου αυτά εκθέματα (τρισεπίστατες μακέτες σκηνικών, μακέτες κοστούμιών, αφίσες, προσχέδια θεατρικών προγραμμάτων, καρτ-ποστάλ κ.α.) παρουσιάζονται στην ενδιαφέρουσα αυτή έκδοση, τα περισσότερα σε πολύχρωμη εικονογράφηση.

• ΟΦΕΙΛΟΝΤΑΙ έπαινοι στο Διοικ. Συμβούλιο του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Θεατρικού Μουσείου Π. Αραβαντινού» για την έκδοση αυτή, που με μοναδική - θα έλεγα - πληρότητα παρουσιάζει το έργο του καταξιωμένου και στον ευρωπαϊκό χώρο ζωγράφου, σκηνογράφου και ενδυματολόγου, που υπήρξε «μια ηθική μορφή μέσα στον κόσμο της τέχνης». Και που ο πρόωρος χαμός του - σε ηλικία μόλις 44 χρόνων - δεν ήταν μόνον απώλεια εθνική «αλλά - όπως εύστοχα παρατηρεί στο άρθρο της η δραστήρια πρόεδρος του Συλλόγου Άννα Πατεστή - προπάντων απώλεια διεθνής, γιατί μορφές σαν του Αραβαντινού τιμούν τη χώρα που τις γέννησε, ανήκουν όμως στην ανθρωπότητα».

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΒΛΑΜΟΥ, Δικηγόρου Πειραιώς:

«Πειραϊκά Μελετήματα» (Αναδιφώντας κείμενα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Δικαίου) Έκδοση Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιώς. Πειραιάς. 2003.

ΕΙΝΑΙ επαιτητή η πρωτοβουλία του Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιώς να παρουσιάσει σ' ένα καλαίσθητο τόμο κείμενα του γνωστού συμπολίτη δικηγόρου κ. **Μιχαήλ Γ. Βλάμου**, δημοσιευμένα, κατά καιρούς, στον περιοδικό τύπο και κυρίως στην εφημερίδα του Συλλόγου «Δικηγορική Επικαιρότητα» που έχουν άμεση σχέση με την πειραϊκή ιστοριογραφία. Με τον λιτό τίτλο «Πειραϊκά Μελετήματα» και τον υπότιτλο «Αναδιφώντας κείμενα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Δικαίου» το βιβλίο αυτό - που προλογίζει ο πρόεδρος του Δ.Σ.Π. κ. **Κώστας Πεταλός** - έρχεται να προσθέσει πολλά, άγνωστα έως τώρα στοιχεία, που προάγουν την όλη προσπάθεια

για την έρευνα και τη σπουδή της τοπικής μας ιστορίας.

• ΤΑΞΙΝΟΜΗΜΕΝΟ σε επτά «ενότητες» το πλούσιο υλικό του βιβλίου του κ. Βλάμου περιλαμβάνει κείμενα, σχετικά με θέματα Αττικού Δικαίου, με τα αρχαία μνημεία του Πειραιά, τη σχέση του Σωκράτη με την πόλη μας, τον νεότερο Πειραιά και τη νομική του «υποδομή» (δικαστήρια, δικηγόρους, Δικηγορικό Σύλλογο), τα μνημεία της νεότερης πόλης, τη σχέση του διάσημου αρχιτέκτονα Ερνέστου Τσίλλερ με τον Πειραιά και - τέλος - την παλαιά ποτοποιία του Δημοσθένη Πουρή, για την οποία παρουσιάζει πολλά άγνωστα στοιχεία, που προέρχονται από το αρχαιολογικό υλικό της εταιρείας.

• ΔΥΣΤΥΧΩΣ ο περιορισμένος χώρος δεν επιτρέπει μια εκτενέστερη παρουσίαση του βιβλίου, που οπωσδήποτε θα ήταν χρήσιμη για τον αναγνώστη. Γι' αυτό, παρακάμπτοντας τα κείμενα που αναφέρονται σε γνωστά ιστορικά και αρχαιολογικά θέματα, τα οποία έχουν επανειλημμένα και εκτενέστερα από άλλους αναπτυχθεί, θα μου επιτραπεί να σταθώ σε ορισμένα κείμενα που νομίζω ότι ενδιαφέρουν περισσότερο. Διότι και νέα στοιχεία φέρνουν στο φως και ορισμένα ενέχουν στοιχεία πρωτοτυπίας, ενώ συγχρόνως μας αποκαλύπτουν όχι μόνον το «μεράκι» αλλά και την ευσυνειδησία του ερευνητή. Ενδεικτικά και μόνον, χωρίς αξιολογικά κριτήρια, αναφέρω τα εξής: «Τα αρχαία ελληνικά και ιδία αττικά δικαστικά κτίρια», «Επί του βωμού Μουνιχίασιν - Άσυλο τριηραρχών στο ιερό της Μουνιχίας Αρτέμιδος», «Περί Φίλωνος και Θέμιδος», «Οργεώνες» «Θαργηλιών και Βενδίδεια ή Σωκράτης και Πειραιάς», «Ένας άγνωστος Δικηγορικός Σύλλογος στον Πειραιά». Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κείμενά του: «Ο Κώδιξ του Νοταρίου Αθηνών Παναγή Πούλου ως πηγή πληροφοριών για τον Πειραιά κατά την περίοδο του αγώνος της Ανεξαρτησίας» και «Το Προκοσμήφωνο του Στρατηγού Μακρυγιάννη με την νεόνυμφο Αικατερίνη Σκουζέ», που προέρχεται και τούτο από τον Κώδικα του Π. Πούλου.

• ΓΕΝΙΚΑ με το βιβλίο του αυτό, πλαισιωμένο με πλούσια εικονογράφηση, ο κ. Μιχ. Βλάμος αναδειχεται σε έναν ευσυνείδητο μελετητή της τοπικής ιστορίας, που αναπτύσσει τα θέματά του με σαφήνεια, γλαφυρότητα και - όσο γίνεται - επιφύλαξη. Και δεν προσθέτει απλώς «ένα λιθαράκι» στη μελέτη της ιστορίας του Πειραιά αλλά προσφέρει ένα «αντίδωρο» γνώσης και αγάπης στον γενέθλιο χώρο του.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΜΕΤΑ την απόφαση υπ' αριθμ. 303/19.3.03 του Δημοτικού Συμβουλίου να μην αφαιρέσει την άδεια λειτουργίας των νυχτερινών καταστημάτων «Βαρελάδικο» και «Ξιλό», διότι λειτουργούν χωρίς άδεια από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, ο εισαγγελέας προχώρησε στην άσκηση ποινικής δίωξης σε όσους δημοτικούς συμβούλους ψήφισαν κατά του προαναφερθέντος αιτήματος της Β' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

• Ο κ. Ευάγγελος Μυτιληναίος προσέφερε στο Σύλλογό μας το ποσό των 118 ευρώ σε τυπογραφικές εργασίες και τον ευχαριστούμε ιδιαίτερα γι' αυτό.